

מאורות השבת

שע"י המכון התורני ירושלים

במדבר - חג השבועות | גליון 165 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

"קול השפ"ר הולך וְחֹזֵק" (שמות יט, יט) - "הולך" לשון הווה.
קול השופר של מתן תורה ממשיך והולך בכל הדורות
(בית אהרן)

מן הפרשה

להערות והארות: 0527615936b@gmail.com
מתקבלות עבודות הקלדה ועימוד
במכון התורני רחוב האומן 27 ירושלים. טל: 0546371585

לעשות רצון אבינו שבשמים!

המיוחדות לו, הכלים המסויימים שניתנו לו משמים
כדי שיוכל על דם להשלים את תפקידו בעולמו, מכל
מקום כל ישראל יחדיו צריכים להפנות את מבטם ואת
גמלתם אל עבר 'אהל מועד', אל עבר רצונו יתברך,
כאיש אחד בלב אחד, כאשר כל המחשבות תהינה
מופנות רק לשם המטרה הזו: לעשות נחת רוח לבורא
(מקדש הלוי - רבי יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל)

זמן חרותנו ומתן תורה

יומי, האדון כבר דאג לתת לו עבודה קשה ליום כולו.
ופתאום נשתחרר העבד הזה, ונהיה לבן חורין. הוא
עוזב את בית האדון הקשה ויצא לעולם הגדול, ועתה
הוא הולך אובד עצות, מה לעשות? מה עושה בן
חורין כל היום, איך יסדר את יומו, איך יעשה למען
יהיה לו טוב ותועלת בכל אשר יפנה. והוא הולך
מאיש לאיש, מחפש ומבקש את היועץ הטוב והנכון
שייעץ ויגיד לו את אשר יעשה.
כן בני ישראל בצאתם ממצרים, כאשר נעשו בני
חורין, עדיין לא היתה להם תוכנית חיים, עדיין לא
יכלו ליהנות כלל מחרותם עד שנתן להם הקב"ה את
התורה, שהיא עץ החיים למחזיקים בה, שהיא מלמדת
את האדם את המעשה אשר יעשה ואת הדרך אשר
ילך, כמו שנאמר בה 'ובחרת בחיים'.
ומציאת בני ישראל ממצרים עד מתן תורה, המתנינו,
חכו בכליון עינים, מנו את הספירה יום יום, עד למתן
תורה, שרק אז נשלמה החרות שלהם, שאז ידעו איך
מתנהג בן חורין אמיתי, כמו שאמרו חז"ל: 'אין לך בן
חורין אלא מי שעוסק בתורה', כי הוא יודע איך לנצל
לטובתו ותועלתו את ימי חייו, כי רק הדבקים בה'
חיים נקראים חיים, כמו שנאמר: 'ואתם הדבקים
בה' אלקיכם חיים כולכם היום'.

(בשם מרן הגר"א אליקים שליט"א)

אחדות כהקדמה למתן תורה

שהרי אין באפשרות של אדם יחיד בודד לקיים את
כל תרי"ג המצוות. שישנן מצוות הנוהגות רק בכהנים
או תלויות בנסיבות מסויימות ורק על ידי איחוד
הלבבות נחשבים כחטיבה אחת והתורה מתקיימת
על ידי כולם.
(ילקוט הגרשוני)

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד
סביב לאהל מועד יחנו" (במדבר ב, ג). בפסוק זה יכולים
אנו למצוא רמז נפלא להנהגה הנדרשת מכלל ישראל.
שכן הנה, אמנם לכל שבט היו המאפיינים המיוחדים
לו, לכל דגל נתוניו שלו, אולם בסופו של דבר, כל
השבטים כולם חנו סביב אוהל מועד ופנו לעברו.
ללמדנו, כי על אף שלכל אחד מישראל ישנן התכונות

חג הפסח, זמן חרותנו - וחג השבועות, זמן מתן
תורתנו. שני המועדים האלה יש להם קשר זה לזה,
ימי הספירה מראים על היחס הקיים ביניהם.
חרות ומתן תורה, שני המושגים האלה אין להפריד
ביניהם.
חרות מה פירושה? שהאדם לא יהיה עבד למישהו
אחר, אלא שיהיה חפשי לעשות לעצמו, להיות עמל
אך ורק לטובתו מבלי שאיזה אדון יכול לצוות עליו
דברים שלכאורה אין להם תכלית בשביל העבד כלל,
אלא שהוא יהיה אדון לעצמו לעשות הכל רק לרצונו
ולטובתו.
והנה מתעוררת השאלה בפני בן אדם החפשי, בן
החורין, מהי טובתו? איזוהי הדרך לתועלתו? עד
עתה היה לו אדון שהיה מצווה לו דרכיו שילך
בהם, אמנם לטובתו של האדון. ועתה מיהו האדון,
היועץ, שיראה לו השביל הנכון לטובתו של העבד
המשוחרר, למען לא יטעה אלא יצעד נכונות, ישר
למטרתו?

משל למה הדבר דומה, לעבד אחד שהיה משועבד
לפריץ והעבד הזה לא ידע כלום מאשר לעשות
עבודת פרך בשביל הפריץ הזה, מאור הבוקר עד
הערב, רק עבודת הפריץ ופקודתו עליו. לא היה
לו לחשוב על מעשיו, ולא לסדר תכניות על מהלך

"בחדש השלישי וכו' באו מדבר סיני" (שמות יט, א - קריאת
התורה לשבועות)
החודש השלישי הוא חודש סיון שמזלו 'תאומים'
לרמז - כי בלעדי האחדות ואחוות רעים אי אפשר
לקיים את התורה.

איש על דגלו

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל" (במדבר ב, ג).
אמר בעל החידושי הרי"ם
זצ"ל, קוראים פרשת במדבר
קודם שבועות, זמן קבלת
התורה, משום שבה כתוב "איש
על דגלו", היינו שידע כל אחד
ויכיר את מקומו הראוי לו, והוא
כעין מצות הגבלה שנצטוו
בעת מתן תורה, וצריך לזכור
זאת לקראת קבלת התורה.

(יגדיל תורה)

לבית יעקב

"כה תאמר לבית יעקב" (שמות
יט, ג) (קריאת התורה לחג השבועות)
נראה דידוע מה שאמרו
חז"ל שכל זמן שישאל לא
היו שרויים באחדות לא היה
אפשר ליתן התורה לישראל
משום דאי אפשר לכל אחד
מישראל לקיים כל המצוות,
אלא כשכל ישראל באגודה
אחת אז נחשבים כגוף אחד
ויש לכל אחד חלק במצוות
של השני.

ולכן אמר ה' למשה בשעת
מתן תורה "כה תאמר לבית
יעקב", שכמו 'בית' יש בו
כמה חלקים שונים, חומות
דלתות חלונות וכדומה,
וכל אחד חלק בפני עצמו,
וכשיחברו יחד - שם בית
על כל החלקים, וכולן
צריכים זה לזה, כן עם
ישראל מורכב מכמה כתות
וחלקים, וכשהם מחוברים
יחד כאיש אחד הם מכונים
'בית יעקב'.

וזהו "כה תאמר לבית
יעקב" שבשם זה ובחינה זו
יקיימו כל התורה בכללותה
ופרטותיה.
(כתב סופר)

מדרש רבה במדבר ה

מאורות השבת | במדבר - חג השבועות | גליון 165

שהיה שבת לוי מעלה מכל השבטים.

ומעלין בשבת לוי המה משפחת קהת, שהיה בן לוי ממשפחת גרשון או מררי נותן את משאו או הקרשים או הבריהים או האדנים או כל דבר שנשאו על העגלות, אבל משפחות קהת היו טוענין [נושאים] את הארון בכתפיהם, שלא היה להם רשות לתן את הארון וכן את השולחן והמנורה והמזבחות על העגלה שנאמר בעגלות שניתנו לבני לוי לצורך משאם "ולבני קהת לא נתן וגו' בכתף ישאו" (במדבר ז, ט).

ועוד בדבר אחד היו בני קהת מעלים מכל הלויים, שכל הלויים היו טוענין בכלי המשכן, והיו מהלכין כדרך ופניהם כנגד הדרך שמהלכים בה, אבל בני קהת היו שני הנושאים את הארון מלפניו מהלכין לצד אחוריהם ופניהם לארון, כדי שלא לתן אחור לארון.

הוי [הרי] ממה שנשאו הכלים על כתפיהם נמצאת אומר, אע"פ שהיו בני קהת גדולים במעלתם מן שאר המשפחות של בני לוי, ואין צריך לומר שהיו גדולים במעלתם מן ישראל, מכל מקום לא היתה רוחן גסה עליהן, אלא היו משעבדין לפני הארון לשאתו על כתפיהם, למה כן, לפי שאין גדלה לפני האלהים. וממה שהלכו פניהם לארון אף שלא נצטוו על כך נמצאת אומר, שאף על פי שהיתה משפחת קהת פלאטיני [חשובים כבני פלטיין, ארמון המלך], אלא כיון שהיו באין לטען את הארון היו טוענין בו כעבדים.

ועל כן אמר הקדוש ברוך הוא, התורה היא חיים, כמו שנאמר בשבח מחזיקי התורה "עץ חיים היא למחזיקים בה" וגו' (משלי ג, יח) ונאמר עוד בשבח לומדיה "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא" (שם ד, כב), ובני קהת הם מחזיקים בתורה שהיא חיים, זה הארון שהם נושאים, שבו מונחת התורה, לכן בדין הוא שיחיו ולא ימותו. הוי [ודאי] זה מה שאומר הכתוב "חיו ולא ימותו" וגו', שכפל הלשון "חיו" ולא ימותו" משמע שראוי שלא ימותו ולכן "חיו".

"[בגשתם את קדש הקדשים] אהרן ובניו יבאו ושמחו אותם" וגו' (במדבר ד, יט), מלשון הפסוק משמע, שבגלל ש"בגשתם את קודש הקדשים" - שנגשו לשאת את הארון, לכן "אהרן ובניו יבאו ושמחו אותם" וגו'. מיכן היה רבי שמואל ברבי נחמן אומר, מפני שהיו בני קהת יודעין שכל מי שטוען בארון שכרו מרבה, והיו מניחין השלחן והמנורה והמזבחות וכו' כמו שכתוב למעלה (סימן א) עד אהרן ובניו יבאו וגו'. זה לשון המדרש שם: מפני שהיו יודעים שכל מי שטוען בארון שכרו מרובה, והיו מניחים את השולחן והמנורה והמזבחות וכולן רצין לארון ליטול שכר, ומתוך כך היה זה מריב ואומר אני טוען כאן, וזה מריב ואומר אני טוען כאן. ומתוך כך היו נוהגין בקלות ראש והיתה השכינה פוגעת בהם. אמר האלהים למשה עשה תקנה כדי שלא יתכלו מן העולם, "אל תכריתו" וגו', אלא יסדרו אותם על עבודתם ועל משאם שלא יריבו זה עם זה. עשה להם משה תקנה. אלא שהיו מריבין זה כנגד זה, זה אומר אני טוען בארון וזה אומר לאו אלא אני טוען, ולא היה יודע אחד מהו קבוע לו מהו משאו. אמר הקב"ה, יהיו אהרן ובניו נכנסין ונותנים לכל אחד את טעונו, שנאמר "אהרן ובניו יבאו ושמחו אותם" וגו'.

שישראל היו מהלכין לבושים סנדלים, אבל שבטו של לוי שהיו טוענין בכלי המשכן היו מהלכין יחפים, הרי למדנו שהיה שבט לוי מעלה מכל השבטים, ומעלין בשבת לוי משפחת קהת, שהיה בן לוי נותן משאו או הקרשים או הבריהים או האדנים או כל דבר שנשאו על העגלות, אבל משפחות קהת היו טוענין בכתפיהם, שלא היה להם רשות לתן הארון על העגלה, שנאמר (במדבר ז, ט) "ולבני קהת לא נתן" וגו'. ועוד בדבר אחד היו מעלים מכל הלויים, שכל הלויים היו טוענין בכלי המשכן, והיו מהלכין כדרך ופניהם כנגד הדרך, אבל בני קהת היו מהלכין אחוריהם ופניהם לארון, כדי שלא לתן אחור לארון, הוי נמצאת אומר, אף על פי שהיו גדולים מן שאר המשפחות ואין צריך לומר מן ישראל, לא היתה רוחן גסה עליהן אלא משעבדין לפני הארון, למה כן, לפי שאין גדלה לפני האלהים. נמצאת אומר אף על פי שהיתה משפחת קהת פלאטיני, אלא כיון שהיו באין לטען את הארון היו טוענין בו כעבדים, אמר הקדוש ברוך הוא התורה היא חיים, שנאמר (משלי ג, יח) "עץ חיים היא למחזיקים בה" וגו' (משלי ד, כב) "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא", ובני קהת מחזיקים בתורה שהיא חיים, זה הארון שנושאים שבו התורה, בדין הוא שיחיו ולא ימותו, הוי "וחיו ולא ימותו" וגו'.

ט "אהרן ובניו יבאו ושמחו אותם" וגו' (במדבר ד, יט), מיכן היה רבי שמואל ברבי נחמן אומר מפני שהיו בני קהת יודעין שכל מי שטוען בארון שכרו מרבה והיו מניחין השלחן והמנורה והמזבחות וכו' כמו שכתוב למעלה "עד אהרן ובניו יבאו" וגו' (במדבר ד, כ). "ולא יבאו לראות כבלע" וגו', אמר רבי יהודה הלוי ברבי שלום רוצה אתה ללמד באיזה ענין מתין בני קהת, צא ולמד מן המקרא הזה, ולא יבאו לראות כבלע וגו', מלמד כשהיו באין לטעון את הארון היו מפרקין

העולם, "אל תכריתו" וגו', אלא יסדרו אותם על עבודתם ועל משאם שלא יריבו זה עם זה. עשה להם משה תקנה. אלא שהיו מריבין זה כנגד זה, זה אומר אני טוען בארון וזה אומר לאו אלא אני טוען, ולא היה יודע אחד מהו קבוע לו מהו משאו. אמר הקב"ה, יהיו אהרן ובניו נכנסין ונותנים לכל אחד את טעונו, שנאמר "אהרן ובניו יבאו ושמחו אותם" וגו'.

"ולא יבאו לראות כבלע [את הקדש ומתו]" וגו' (במדבר ד, כ). המדרש מדייק בלשון הפסוק שלא אמר "וחיו" או "ולא ימותו" אלא "ומתו", הרי מוכרח שאין זה ציווי ללויים אלא אמירה לכהנים, שעל ידי שהם יעשו התקנה לבני קהת, בכך לא יבאו בני קהת לראות את הקודש וימותו, ואם כן ראיית פני הקודש היא היתה הגורם למיתתם. וכפי שאמר רבי יהודה הלוי ברבי שלום, רוצה

את הפרכת מפניו והיו זנים עיניהם מן הארון לפיכך
היו מתפללים, שנאמר (שמות לג, כ) "כי לא יראני האדם
וחי", והיאך עשה להם משה תקנה, אמר לו האלהים
בשעה שהיו מפרקין את המשכן לא יהיו בני קהת
מפרקין את הפרכת מפני הארון, אלא יהיו בני אהרן
נכנסין ומפרקין אותה מפני שהם כהנים, ויכסו את
הארון וכן השלחן וכן כל הכלים הנזכרים לו, ובזה
יהיה להם תקנה שלא ימותו אם אינם מסתכלין
בארון, הדא הוא דכתיב "ולא יבאו לראות כבלע"
וגו', זה הארון אם עושין כן וכו'. אמר הקדוש ברוך
הוא פשם שעשיתי לבני קהת על שהיו יראים אותי
כבדתים וחלקתי להם כבוד והזהרתי עליהם להציל
ממות נפשם, כך כל מי שהוא מתירא ממני אני
מכבדו ואיני מכרית שמו מן העולם, ממי את למד
מבני יונדב בן רכב, על ידי שעשו רצוני מה כתיב
בהם (ירמיה לה, יט) "לא יכרת איש ליונדב בן רכב עמד
לפני כל הימים", ומה אם אותן שהם גרים כך עשיתי
להם, לישראל שהם בני אוהבי בני ידידי על אחת
כמה וכמה פשהם עושים רצוני שהם עומדים לפני
כל הימים, שנאמר (ישעיה מח, יח יט) "לוא הקשבת למצותי
ויהי כנהר שלומך", ואומר (דברים ד, ד) "ואתם הדבקים
בה' אלהיכם חיים כלכם היום".

אתה ללמד באיזה ענין היו מתין בני קהת, צא ולמד
מן המקרא הזה של התקנה שעשו להם, שלא כתוב
"וחי" או "ולא ימותו" רק אמר "ולא יבאו לראות
כבלע את הקדש ומתו" וגו', משמע שמחמת ראייתם
היו מתים. מלמד שמתחילה כשהיו באין בני קהת
לטעון את הארון היו הם עצמם מפרקין את הפרכת
המבדילה בין הקודש לבין קודש הקדשים מפניו,
והיה נגלה הארון לעיניהם והיו זנים [משביעים]
עיניהם מן הארון ששכינת כבוד ה' שוכנת עליו,
ולפיכך היו מתכלים, מפני שנאמר "כי לא יראני
האדם וחי" (שמות לג, ב).

והיאך עשה להם משה תקנה לכך, אמר לו האלהים,
בשעה שהיו מפרקין את המשכן, לא יהיו בני קהת
מפרקין את הפרכת מפני הארון - שלא יסתכלו בו.
אלא יהיו בני אהרן נכנסים להיכל ומפרקין אותה,
ועליהם אין חשש שיבואו להביט בארון, מפני שהם
כהנים - והכהנים זריזים הם, ויכסו בפרוכת את
הארון, וכן יכסו גם את השלחן וכן את כל הכלים
הנזכרים לו לקהת-הם המנורה והמזבחות. ובזה
יהיה להם לבני קהת תקנה שלא ימותו אם אינם
מסתכלין בארון. הדא הוא דכתיב [זה מה שנאמר]
"ולא יבאו לראות כבלע את הקודש" וגו', 'הקודש' זה
הארון שהוא הנקרא "קודש" סתם 'ומתו' אם יהיו בני
קהת עושין כן-לראות הארון ללא כסוי אפילו רגע
אחד, אזי 'ומתו', ולכן יבואו הכהנים ויכסו את
הכלים תחילה.

המדרש מסיים שמהאזהרה על הצלת בני קהת יש
ללמוד שכך הוא גם לכל מי שמכבד את ה': אמר
הקדוש ברוך הוא, כשם שעשיתי לבני קהת, שעל
שהיו יראים אותי כבדתים וחלקתי להם כבוד
והזהרתי עליהם לעשות להם תקנה להציל ממות
נפשם. כך, כל מי שהוא מתירא ממני, אני מכבדו
ואיני מכרית שמו מן העולם. שתגן זכותו על זרעו עד
סוף כל הדורות שיהיו הולכים בדרך ה', וגם תגן על

עצמו שגם אם הוא עומד במקום סכנה הקב"ה בעזרו להציל ממות נפשו.

ומוסיף המדרש: ממי את למד שמגינה זכותו על זרעו שיהיו הולכים בדרך ה', מבני יונדב בן רכב שהיו מבני יתרו שנתגיירו על
ידי שעשו רצוני לשמור צוואת אביהם שלא לשתות יין ולא לבנות בתים אלא לגור באהלים, ראה מה כתיב בהם "יען אשר שמעתם
על מצות יהונדב אביכם ותשמרו את כל מצותיו ותעשו ככל אשר צוה אתכם, לא יכרת איש ליונדב בן רכב עמד לפני כל הימים"
(ירמיה לה, יח-יט). ויש ללמוד בקל וחומר, ומה הם אותן שהם גרים כך עשיתי להם, לישראל שהם בני אברהם אוהבי, בני אברהם
ידידי, על אחת כמה וכמה שכשהם עושים רצוני שהם יהיו עומדים לפני כל הימים, וזהו שנאמר, "לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר
שלומך" (ישעיה מח, יח), וכתוב שם "לא יכרת ולא ישמד שמו מלפני" (פסוק יט). ועל כך שמגינה זכותו על עצמו להציל מות נפשו אומר
הכתוב בדברי משה לישראל "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום" (דברים ד, ד), שהיתה שם מגיפה בעוון פעור הדבקים בה'
זכו לעצמם ונשארו בחיים.

ד' אמות של הלכה

מדיני מלאכות ביום טוב

(מתוך ספר הלכות והליכות חג השבועות להגאון רבי שלמה קורח זצ"ל גאב"ד ב"ב)

לרשות אומרים מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה אפילו שלא
לצורך היום כלל. [ודלא כרמ"א דבעינן שיהיה צורך קצת] (תקיא,

א. תמו, א)

מכשירי אוכל נפש

מכשירי אוכל נפש שאינם מפיגים טעמם ואפשר לעשותם מערב יום
טוב, מותר לעשותם ביום טוב על ידי שינוי. לפיכך בזמנינו שאפשר
לעשות הכל מערב יום טוב ולהקפיא במקרר כדי שלא יפוג הטעם,
אין לעשות שום מכשירי אוכל נפש ביום טוב אלא על ידי שינוי.

הכלל באיסורי מלאכות ביום טוב

כל מלאכה האסורה בשבת, אסורה ביום טוב. חוץ מהוצאה מרשות
לרשות והבערת אש ומלאכת אוכל נפש וכן מכשירי אוכל נפש שלא
היה אפשר לעשותם מאתמול. (תצה, א)

הוצאה והבערה הותר אפילו שלא לצורך אוכל נפש. (שם ב)

ההבדל בין הבערת אש להוצאה מרשות לרשות

אף על פי שבהבערה אין אומרים מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא
לצורך, אלא אם יש מכל מקום צורך קצת, אבל בהוצאה מרשות

ויכנס למחלוקת אם מותר למדוד. (שם ב. תעה, יט)

טלטול נר של שמן ביום טוב

מותר להלך עם נר של שמן ביום טוב, ולא מיחה אדם מעולם על מנהג זה. [ובשבת מותר לומר לגוי לקחת נר דלוק או פנס וכיו"ב רק בכדי ללוות את החולה או את הקטן במדרגות או בחוץ, שקטן דינו כחולה שאין בו סכנה]. (רמז י. תקיד ו. שז כה)

טבילה לטחרתו

מותר לאדם לטבול מטומאתו בשבת וביום טוב ואין לחשוש מצד מראית עין שנראה כמתקן כלי, מפני שנראה כמיקר [היינו כמצנן עצמו במים] (תקיא ו. שג ה)

שריית ירקות במי מלח או סבון

אסור בשבת וביום טוב לשרות ירקות במי מלח [או בסבון] כדי שירדו תולעים למטה או שיצופו למעלה, כי לבד איסור בורר, הרי הוא הורגן בפסיק רישיה. (תקיא א. שיט טו)

בישול לעצמו ולעובד זר בביתו

כיון שכל ההתר לבשל ביום טוב הוא לצורך קיום מצות שמחת יום טוב ושמחתו, לכן אסור לארח גוי ביום טוב, אבל העובדים הזרים שבאים מחוצה לארץ ומטפלים בזקנים ותשושים, מותר להאכילם, אף על פי שמרבה בשביל לכבב בישול באותה קדירה שמבשל לעצמו. (תקיא, ד)

אופן שאסור להרבות בישול לעובד זר

כל שאפשר להאכיל העובדים הזרים במאכלים שאינם צריכים מלאכה ביום טוב כגון שיסכימו לאכול מאכלי הצמחונים, אסור להרבות בישול ואפייה למענם. (שם ה)

בישול לצורך מחלל שבת בפרהסיא

אסור לבשל לצורך ישראל שמחלל שבת בפרהסיא במזיד ולהכעיס, שהרי הוציא עצמו מן הכלל ודינו כגוי. (שם ח. ח"ג עט"א)

גירוד גבינה יבישה

מותר לגרד גבינה יבישה כדי שיעשה ממנה הרבה חתיכות דקות, ואפילו בכלי המיוחד לזה. וכיון שעל פי רוב אינו מפיג טעמו אם יגרד מערב יום טוב, לכן צריך לגרד על ידי שינוי קצת, אבל בדבר אוכל שיועד שיכינו מערב יום טוב מפיג טעמו אין צריך שינוי לדין [ודלא כרמ"א שמצריך שינוי גם באופן שמפיגין טעמן] (תקד ו. תקד ב ד"ה עוד)

לחתוך עוגה עם אותיות

ביסקוויט או עוגה שכתוב עליה אותיות, אם הם מהעוגה עצמה מותר לחותכה בין בשבת בין ביום טוב, אבל כשכתוב או מצויר עליה מחומר אחר, בשבת אסור, שהרי הוא מוחק. וביום טוב נראה לע"ד פשוט שמותר, שהרי לצורך אוכל נפש הוא. ועוד שאינו מתכוין. [אע"ג דביו"ט לא צריכים טעם נוסף להתיר זאת]. (תקיש, ד. שט, ב)

מליחת הרבה חתיכות צנון

למלוח הרבה חתיכות צנון, בשבת אסור מפני שנראה ככובש כבשים והכובש אסור מפני שהוא כמבשל, אבל ביום טוב אם רוצה לאכלס מותר, שהרי אוכל נפש הוא, ויש מחמירים. (תקיא א. שכא א)

קילוף ירקות במקלך כיו"ט

מותר לקלף מלפפונים ותפוחי אדמה במקלף מתכת. (תקיא, ד)

הבאת אוכל לבעלי חיים

כל בעלי חיים שמזונותם עליו ואינם טעונים צידה, משקים אותם ונותנים לפניהם מזונות ביום טוב. (תצו ב. ג. תקיב ט)

נייר כסף או ניילון לצליה ובישול

אסור לחתך נייר כסף או ניילון כדי לצלות או לבשל בתוכו. ומותר למלא שקיות מוכנות ולקשרן [ואפילו שני קשרים זה על גבי זה, דלא עדיף מתפירה שמותרת וכדלקמן] כדי לבשל בתוכן. (תקא א)

ליישר נייר כסף לבישול

אם היו לו חתיכות נייר כסף מוכנות, אלא שהן מקומטות [אפילו נתעקם מעט], אסור ליישרן כדי לצלות או לבשל בתוכן, משום תיקון

ונראה לע"ד פשוט, שאם אין לו מקרר שיספיק לכל מה שצריך, חשיב דבר שאינו יכול לעשותו מערב יום טוב.

עוד נראה לע"ד, לאינני טעם שמרגישים כי מכל מקום יש שינוי ריח וטעם, ומשם כך אין נוהגים להקפיד בשאר ימות השנה, מותר להם לעשות ביום טוב בלי שום שינוי. (תצה ג)

הדלקת אש רק מאש מצויה

לא הותרה הבערה ביום טוב כי אם מאש מצויה [אש דולקת]. אבל הדלקה ממש שלא מאש מצויה, יש בה ספק איסור תורה, מפני שמוליד אש ביום טוב, והואיל ואפשר להמציא אש מיום טוב, לא התירו. (תקב א, ג)

איסור הדלקת גפרור. והיתר הדלקתו על ידי אש מצויה

אסור להדליק ביום טוב בגפרורים. ונהגו קודם להציתו באש מצויה. ומה שנהגו להצית גפרור באש מצויה ואח"כ להדליק בו כל דבר אחר, פשוט היתר זה, כדין הדלקת עץ ופתילה מאש מצויה. ומה שנולד בו על ידי זה אש מצד עצמו, לא גרע. וטבע הגפרית להידלק כטבע העץ והפתיל. ומי שאמר לעץ וידלק, אמר לגפרית ותידלק באופן הזה שהתוציא מאוצרה אש עצמאית גם כן. (שם ב)

טעה והדליק אש

אם עבר והדליק גפרור, מותר להשתמש בו. וכן אם עבר והדליק הגז מאש שאינה מצויה, מותר לבשל בו. כיון שהוא כמו מכשיר למכשיר היינו שמכין אש שהוא מכשיר כדי להבין את הבישול, באופן כזה לא נקרא מכשירי אוכל נפש כיון שהכנה להכנה, לאו הכנה היא. [ומדברי הרב המגיד והרב שתילי זיתים שהתירו הנ"ל מובן שסוברים שאיסור הוצאת אש ביום טוב, איסור דרבנן הוא ולא איסור דאורייתא שאם היה איסור דאורייתא איך נתיר בדיעבד]. (שם ג)

מילוי בלון גז שהתרוקן

מותר למלא בלון גז ריק אפילו ביום טוב, רק לכדי צרכו, אם נתרוקן לו ביום טוב או שכח למלאות מערב יום טוב. (שם ד)

אופן היתר כיבוי אש הגז

לכבות אש הגז על ידי הערמה שמרתיח מים עליו ויגלשו על האש, אינו מותר אלא אם כן באמת צריך למים הרתוחים. (תקד ד)

סגירת בלון גז, הוצאת נר לרוח מצויה, גרם כיבוי

אסור לסגור בלוני הגז כדי שיתכבה האש, כיון שפעולת הכיבוי נעשית מיד על ידו במעשהו בסגירת הברז. אבל המוציא נר לרוח מצויה הרי זה גרמא ומותר, וכשרוח מצויה מכבה, מאליה היא באה, ולא שהוא מביאה. וכשהתירו 'גרם כיבוי' זה דוקא כשהוא גורם מחוץ לדבר שיתכבה ולא כשנוגע בדבר הדולק. (תקז ה, ד. תקיד ז)

מדידת תבלין

מותר לכל אדם ביום טוב למדוד תבלין ליתן בקדירה, כדי שלא ישרפנו ויקלקלנו מחמת ריבוי התבלין. (תקא)

מדידת קמח

מוחין במי שמודד קמח ביום טוב כדי ללוש, שהרי אין הקמח נפגם אם היה מודדו מאתמול, ומדידה אב מלאכה היא, אלא יקח באומד הדעת שהוא שיעור כדי שידע לתת ממנה חלה, או יפחות שלא יתחייב. (שם)

כל שאינו מודד בדקדוק אלא פוחת או מוסיף, מותר אף בכלי המיוחד למדידה. (שם יב)

גיפוי חקמח

קמח שהוא מנופה, אפשר לחזור ולנפותו ביום טוב על ידי שינוי קצת, כגון על גבי שולחן. אבל קמח שאינו מנופה כלל, אין מנפים. ואפילו על ידי גוי אסור [ודלא כדעת הרמ"א] (שם ג)

שקילת כזיתות

מנהגינו שאסור למדוד, ולשקול שיעורי כזית ביום טוב [במשקל מיכני] אפילו לצורך מצוה אלא יקח באומד הדעת, אפילו ירבה באומד הדעת [כגון בכזיתות בפסח] עדיף יותר ממה שימדוד בדקדוק

כלי. שהרי הוא יכול לבשל ולצלוח בלא צורך לנייר כסף. (תקט א)

תפירת עור

עור שמלאוהו בשר, מותר לתפור אותו, לפי שתפירה זו צורך אוכל נפש היא. ובלבד שישחיל החוט במחט מערב יום טוב. ושארית החוט המדולדל, מותר לחתכו באש. (שם ב)

הפרדת גביעי לבן

מותר להפריד בשבת וביום טוב שני גביעי 'לבן' וכיוצא בו המחוברים יחד. (תקט ז. שיד ג)

פתיחת מעטפה

אסור בשבת לפתוח מעטפה הדבוקה בדבק. וביום טוב מותר לפתוח מעטפה הדבוקה בדבק, אם לא תיקרע ואין עליה צורות או אותיות. [שאם יש אותיות, כשפותח, ניתקות האותיות זו מזו ואסור.] (תקט ג. שם ט)

שיטת בית ביום טוב

אסור לשטוף הבית אפילו הוא מרוצף, אפילו ביום טוב, וכל שכן בשבת (והטעם משום השוואת גומות, הואיל ואין בהם צורך כל כך כמו בכיבוד, הלכך גזרו בהם אפילו במרוצף אטו שאינו מרוצף). ואם הוא שוטף הריצפה במטלית נוסף בזה איסור סחיטה. ואם הרצפה אינה מעכירה המים, הרי יש בזה גם איסור כיבוס המטלית. וכשיש צורך, יכול לשטוף הרצפה במקום הלכלוך במגב גומי אבל לא בסמרטוט. (רמז יד. שלז ג, ד)

ריקוד ומחיצת כפיים

בשבת וביום טוב אין מרקדים, ולא מטפחים (כף אל כף), ולא מספקים (להכות כף על יד) ומנהגים להחמיר שלא לטפח אפילו כלאחר יד בשינוי. וכל זה אסור אפילו במקום מצוה. [ובשמחת תורה נוהגים להרבות בשמחה ובריקודים קלים לכבודה של תורה.] (שלט א. תקכד א. תרסח ה)

ניגון השיר של שבת ויום טוב

השירים המיועדים לשמחה וחתונה בדרך כלל נגינתם וקצבם הוא עם ריקוד, ואינם נוהגין בשבת וביום טוב, משום איסור ריקוד. ויש מקומות שלא הקפידו. והכל אין מרקדין בשבת וביום טוב. (עדר יד. שלט א)

עישון סיגריא ביום טוב

לעשן סיגריא ביום טוב, נהגו היתר, אלא שהיו מגלגלים הטבק בניירות ודיבוקו אותם מערב יום טוב. ובזמנינו שחקרו בדבר ומצאו שעישון הסיגריות והנגילה מסוכן ממש לבריאות, יש אוסרים לעשן ביום טוב [ומעיקרא נראה לע"ד עתה לאסור, כיון שעונג שיש בו עתיד סכנה, אינו אלא עונג מדומה, והוא כמו מצות עונג הבאה בעבירה, שהרי אסור לאדם להכניס עצמו לסכנה]

ולעניות דעתי מי שאינו יכול להגמל, ואם לא יעשן יטרד משמחת יום טוב יש לו על מי לסמוך, אך אשרי מי שיבין שחובה עליו שלא יעשן לכל הפחות ביום טוב, ואשרי מי שימנע בכל השנה, אך טוב וחסד עשה לעצמו. (תקיא יא, יב, יג)

מוקצה

א. מוקצה, אף על פי שיש כמה מינים המותרים בשבת [כמו שנתבאר בשולחן ערוך ועריכת שולחן סימן ש"י]. כמו שנתבאר בסימן ש"י, מפני שיום טוב קל משבת, החמירו ביום טוב ואסרוהו שמא יבוא לזלזל בו. (תצה יב)

ב. אפילו מוקצה מחמת מיאוס, אסור ביום טוב (שם יג)

ג. בשבת מותר לנגוע בכל דבר מוקצה שאינו מתנדנד, כגון מכונית וכל דבר כבד שלא יתנענע בנגיעתו ומותר להשען על מכונית עומדת וכו', אולם אסור לנגוע במוקצה לצורך הדבר מוקצה אפילו אינו מנענעו ודלא כרמ"א שאוסר רק בטילטול. (תקיא א. שח, ה)

הוצאת פח אשפה
ד. להוציא גרף של רעי ולהחזירו, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב. ועל כן, אשפה שנתמלא או שהוא מעלה צחנה וריח רע, מותר להורידו ולרוקנו לפחי האשפה של העיריה, שהרי גרף של רעי ועביט של מי רגלים התירו להוציאן לאשפה משום כבוד הבריות, ומותר להחזיר הכלי לביתו אם לא הניחו מידו. (תקיא ג. שח כג)

משחק בכדור

כתב הרב שתילי זיתים סימן תקיח סק"ג וז"ל לשחק בכדור מנהג רע, בין לגדולים בין לקטנים, אפילו בחול ואין לך מושב ליציים גדול מזה, עכ"ל. [והשתילי זיתים השמיט דברי הרמ"א שהתיר, כי זה לא כמנהגינו.] ומי יגלה עפר מעיני קודשו לראות משחק זה הגורם לכל העבירות החמורות בתורה. והרמ"א לא התיר אלא בעולם מתוקן (עיין באריכות שז כב. תקיח ב)

אסור הדלקת חשמל ביום טוב

אסור להדליק חשמל ביום טוב, כיון שאינו כדיון אש מצויה. (תקיא ד)

היתר הדלקת מזגן ע"י גוי

מותר על ידי גוי להדליק המזגן, אם שכח להדליקו מערב יום טוב, אם הקור גדול. (שם)

טעה והדליק מזגן האם מותר לחיכות ממנו

אם עבר והדליק את המזגן ביום טוב, וכל שכן אם אחר הדליק לו מבלי שיצוהו, לענ"ד יש להורות לקולא להשתמש בו אם ימנע משמחת יום טוב, בין אם צריך את המזגן בחורף שהוא להתחמם, ובין כשהו בקיץ שצריך לקרר גופו. (שם ה)

הוספת מים למיחם שהתייבש

מיחם 'חשמלי' שנתייבשו מימיו, אסור למלא אותו מים כדי שלא יתקלקל. שאם ימלאנו מים, הרי הוא כמתקן כלי ממש ביום טוב, ואינו לצורך יום טוב. ואם עדיין יש בו מעט מים וחושש שיתייבשו ויתקלקל, מותר לו להוסיף עליו מים, ובלבד שישתה מהם. [אבל בשבת אסור דאפלו לדידן שתבשיל לח שנתבשל כל צרכו מערב שבת ונצטנן מותר לחממו כנגד האש, בכה"ג ששופך בשבת עצמה לתוך מיחכו חשמלי, יש בזה חשש בישול כי המים שבו נחשבים על האש עצמה ולא כנגד האש. (עיין שיח טו. רנג ה)]

דין מלאכה שאינה צריכה לגופה בשבת וביום טוב

כל העושה מלאכה בשבת אף על פי שאינה צריכה לגופה של מלאכה, כגון המכבה את הנר כדי להציל הפתילה, או כדי שלא יגמר השמן, אנו פוסקים בזה כדעת רבינו הרמב"ם, והרי זה חייב מן התורה, וכן כל כיוצא בזה. במה דברים אמורים, כשעושה המלאכה בעצמה ובכוונה. אבל כשעיקר תכליתו הוא להינצל, כגון שצד רמשים המזיקים, אע"פ שאינו ממיתין אלא נושכין וכיוצא בזה, מותר.

אבל ביום טוב לא גזרו איסור במלאכה שאינה צריכה לגופה כשצריך לעשותה משום שמחת יום טוב שהרי התירו גם מלאכות גמורות לצורכי אוכל נפש. (ערי"ש ח"ג עמי ט. ובסימן תצח יא. שטז א)

הנה שבועות הוא זמן הביכורים ונקרא "יום הבכורים" והג הפסח הוא בחודש ה"אביב" - ה"אביב" הוא הזמן שהאילנות מתחילים להניץ פרחיהם, ואילו ביכורים הם הפירות שנגמרו בישולם.

ולפי זה ה"אביב" הוא - הראשית, וה"בכורים" - התכלית.

וכן הוא שחג הפסח הוא חג ה"פרחים" של ישראל שנתנה להם האפשרות לפרוה; אבל חג השבועות הוא חג הבכורים שלה. כי האדם המשוחרר מעול תורה ומצוות הוא כמו פרחים בלי פירות, ויציאת מצרים היתה האמצעי, ומתן תורה הוא התכלית.

(ספרי דרוש)

ישמחו במלכותך שומרי שבת

פניני הזוהר לשבת קודש (המשך מגיליון 163 אמור)

הוא את העולם, וזהו קיומו של העולם, כי כל עבודת הקודש נשלמת מעצמה וכן במשכן לרוב קדושתו שנאמר "והבית בהיבנותו" (מלכים א' ו', י), אשר בנוהו לא נאמר אלא בהיבנותו, שהושלמה מעצמה וכאילו אחרים עשוהו, וכך קיום העולם התמידי בזכות שבת קודש. (פרשת פקודי דף רג א)

*

יש ארבעה מלאכים בארבע קצוות העולם הממונים להשגיח על אלה שהם שומרי שבת, ומענגים את השבת כראוי. כשנכנס שבת קודש, הם רואים את כל השולחנות של שומרי השבת שהרי הם בני היכל המלך ואלפי אלפים מלאכים איתם על אותם השולחנות, וכשרואים שמענגים את השבת כראוי מברכים אותם וכל המלאכים עונים אמון. ומה הברכה שמברכים את השולחן המסודר והמעונג כראוי, "אז תתענג על ה' וגו' כי פי ה' דיבר" (ישעיה נח, יד), וכולם עונים, "אז תקרא וה' יענה" (שם ט). ובסיום סעודה שלישית אומרים על אותו שולחן, "אז יבקע כשחר אורך וגו' כבוד ה' יאספך" (שם ח). וכשרואים שהשולחן של אותו ברנש לא מסודר ומעונג כפי הדין, אז דוחים אותו ואומרים עליו דברים לא טובים (הכתובים בתהילים בפרק קט) רחמנא ליצלב. ובמקום עונג מקבל נגע חס ושלום. (שם דף רנב ב)

*

נאמר בקהלת "אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח" (קהלת ח, טו), וכי שלמה המלך משבח כך, אלא זוהי שמחה של המלך הקדוש בזמן שהיא שולטת בשבתות וימים טובים, שמכל מעשים טובים שיעשה האדם אין טוב לאדם כי אם לאכול ולשתות ולהראות שמחה וזיכה לחיי עולם הבא. כי כל אדם שאוכל ושותה ושמח לכבוד שבת, כל מה שהוציא לאכול ולשתות זה כמו שנתן הלוואה לקדוש ברוך הוא וה' יתברך יתן לו כפל כפליים. בשני אופנים נחשב שנתן הלוואה לח' יתברך: א. כשמרחם על העניים והנזקקים, ב. הוצאות של שבת וחגים, שהרי זה הלוואה לה' יתברך, ועליו נאמר (משלי יט, יז) "מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו". (שם דף רנה א)

למעלה ולמטה, ועם הקדוש מקדימים לבית הכנסת ומשבחים בשירים ותשבחות, וכולם שמחים למעלה ולמטה, והמלאכים בשמים אומרים אשריכם עם קדוש שבארץ שה' יתברך מתעטר בכם וכל הכחות למעלה שמחים בזכותכם. וכיון שנכנסו הציבור לבית הכנסת אסור לדבר אפילו לצורך בית הכנסת, אלא רק בתפילות ותשבחות ותורה, ומי שמדבר ועוסק בדברים אחרים ובפרט במילי דעלמא, זה ברנש שמחלל שבת, אין לו חלק בעם ישראל, שני המלאכים הממונים על כך ביום השבת, מניחים ידיהם על ראשו ואומרים, אוי לפלוני שאין לו חלק בקדוש ברוך הוא. ועל כן צריך להשתדל מאוד ולעסוק בשבת קודש אך ורק בתפילות, שירות ותשבחות ולימוד התורה, כי היום הזה יום שבת קודש יום של הנשמה ולא של הגוף, ולכן אומרים נשמת כל חי בשבת קודש, שבו מוזכר הנשמה והרוח בלבד, וכן השבח הנפלא אל אדון על כל המעשים שיש בו כ"ב אותיות והוא שבח גדול העולה על כל השבחים.

ומי שמבטל מצות עונג שבת, ומתענג בימי החול, הרי זה מחשיב דברים אחרים יותר מהקדוש ברוך הוא ומזלזל ברוח העליון כשלא מענגו, ויפרעו ממנו בעולם הזה ובעולם הבא. ומי שמוסר עדות לכבוד שבת קודש בשמחה ואהבת הלב לפני אבינו שבשמים, מכפרים על כל עוונותיו.

(שם דף רה א)

*

אותו רוח העליון השורה על האדם והוא שמח ומתענג בו, כך יהיה שמח לעולם הבא. כי כמו שהאדם בשבת קדוש בעולם הזה מקדושה עליונה השורה עליו, כך אותה קדושה עליונה תועיל לו ותשמח אותו לעולם הבא. וכשמשלים את כבוד השבת כפי הצורך, הקדוש ברוך הוא אומר עליו את הפסוק "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כף אתפאר" (ישעיה מט, ג).

"ויכל אלהים ביום השביעי" (בראשית ב, ב) אף על פי שכל המלאכות הושלמו עד כניסת שבת קודש, עדיין לא היה שלמות בעולם עד שהגיע יום השביעי. על ידי שבת קודש נשלמו כל המלאכות והשלים הקדוש ברוך

"ואני תפילתי לך ה' עת רצון" (תהלים סט, יד). בזמן מנוחה בשבת, בימי חול בזמן מנוחה יש דינים בעולם ואין זה עת רצון, אכל בשבת קודש אין רוגז מצוי, והדינים המתעוררים מתחברים עם הרחמים ונכללים בו ויש שמחה לכל. ובאותה שעה של עת רצון הסתלק משח רבינו מהעולם והיה שמחה למעלה וצער למטה, וכן יוסף הצדיק ודוד המלך. ולזה אומרים "צדקתך" בשבת, והוא זמן ועת רצון לבקש משאלות לבנו, שנאמר "ענני באמת ישעך" (שם, שם). שם (דף קנה ב)

*

"ויקהל משה וכו' ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה'" וגו' (שמות לה, א-ב). חזר והזהירם על השבת לאחר שנכשלו בחטא העגל על ידי ערב רב, אסף משה רבינו את עם ישראל בלבד וחזקם ונתן להם את השבת. כיון שנכנס שבת, אש גהנם וחייבי גהנם יש להם מנוחה, ועליונים ותחתונים יש להם מנוחה. וכשיוצאת השבת וישראל מברכים על האש, כל אחד ואחד חוזר למקומו. ואשרי אוהו אדם ששולחן מסודר ונראה כמו שצריך והכל מתוקן לסעודה, כל אחד כפי כוחו. וכשמגיע השבת צריכים כל עם ישראל לרחוץ עצמם משמוש החול, שבחול רוח אחרת שולטת על העם, וכשרוצה האדם לצאח מאותה רוח ולהכנס לרוח קודש העליון צריך לרחוץ עצמו ולהתקדש. שם (דף רד א)

*

כיון שיש רוח עליון קדוש בשבת, כל הרוחות הרעות והמקטרגים מסתלקים ואין צורך להתפלל על שמירה, שהרי ישראל שמורים ועומדים וסוכת שלום פרושה עליהם ושומרים מהכל. ואם תאמר אם כן למה אסור לצאת יחידי בלילה בליל רביעי ובליל שבת, ויש לומר שבליל רביעי יש מזיקים כידוע ובליל שבת קודש מאחר שהרוחות והמזיקים כולם יורדים ומתחבאים בעפר, צריך אדם יחידי להזהר מלהתגרות בהם. ועוד שלפעמים יכולים לצאת ולהראות לבני אדם, והבטחת השמירה היא לציבור באופן כללי, ויחיד ישמור עצמו יותר. גם יום שבת קודש שמחה לכולם וכולם שמורים

ענייני חג השבועות, יום טוב ותורה

חג השבועות

חג השבועות – ושמחת לפני ה'

הכל מודים בעצרת [שבועות] דבעינן נמי לכם, מאי טעמא? יום שניתנה בו תורה הוא – שישמחו בו במאכל ובמשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה בו תורה
(פסחים סח, ב ורש"י).

משל: למלך שקבע משכנו בין איכרים מגושמים ורצה לשמח את עצמו ומקרוביו וכדי שלא יפריעו האיכרים את שמחתו ערך להם לבד משתה כיד המלך, ומתוך שעוסקים במשתה לא ישביתו את שמחתו.

נמשל: בשבתות ובימים טובים צריך האדם להתעלות ולרומם את נשמתו בלימוד התורה ובתפלה אך כדי שלא יפריע הגוף לנשמה משמחים ומענגים את הגוף כדי שביעה ואח"כ יושב והוגה בתורה.

(הבעש"ט הק' ז"ע – הילולא דצדיקא שבועות)

וחטאתיך לא אזכור

"וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וכו' והקרבתם עולה וכו' שעיר עזים אחד לכפר עליכם" (במדבר כח, כו-ל. קריאת מפטיר של שבועות).

"אמר ר' משרשיא בשם ר' אידי, בכל הקרבנות המוספים כתיב "שעיר לחטאת" ובעצרת [שבועות] אין כתיב "לחטאת" [אלא "שעיר עזים אחד"]. אמר להם הקב"ה, מכיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם" (ירושלמי ראש השנה ר"ה פ"ד).

ואפשר לפרש רמז זה בפסוק "אנכי אנכי הוא מִחָה פְּשָׁעֶיךָ לְמַעַנִי וְחַטְאֲתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר" (ישעי' מג, כה), היינו משקבלו עליהם ישראל את התורה ע"י אמירת "אנכי" נמחו פשעיהם והראיה "וחטאתיך לא אזכור" שבקרבן מוסף דעצרת לא נזכר תיבת חטאת.

(הגרא"ח מייזל בשם הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל)

ויש לך להתבונן למה לא הזכיר כאן בשעיר "חטאת" כשם שהזכיר בכל המועדים שבפרשה זו? והטעם בזה על דרך הפשט – לפי שעצרת (שבועות) זמן מתן תורה ושם היו ישראל כנוולד זה בלא חטא.

חסר בהכנה לקבלת תורה

"בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני, ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ה'." (שמות יב, ב).

כתב רמב"ן: היה ראוי שיאמר הכתוב 'ויסעו מרפידים ויחננו במדבר סיני' בחדש השלישי לצאתם מארץ מצרים, כמו שנאמר למעלה (טז א) במדבר סין [כלומר, מדוע שינתה התורה את הסדר וכתבה תחילה שבאו מדבר סיני בחדש השלישי, ואחר כך

'ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני'. אבל בעבור היות ביאתם במדבר סיני שמחה להם ויום טוב, ומעת צאתם ממצרים נכספים אליו, כי ידעו ששם יקבלו את התורה, כי משה הגיד להם מה שנאמר לו "תעבדון את האלהים על ההר הזה" (לעיל ג, יב), וגם לפרעה אמר "נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזכחה לה' אלהינו" (שם ה ג), והוא המהלך ממצרים ועד הר סיני, בעבור זה התחיל הפרשה כי בחדש השלישי ביום הזה שהתחיל החדש באו לשם ואחרי כן חזר לומר כשאר המסעות "ויסעו מרפידים". והיה ראוי ג"כ שיאמר 'ויסעו מרפידים ויחננו במדבר סיני', אבל כתב "ויבאו מדבר סיני", לומר כי מיד שבאו אל מדבר סיני חנו במדבר בראותם ההר מנגד, ולא המתינו עד שיכנסו בו אל מקום טוב לחנות שם, אבל חנו במדבר או בחורב שהוא מקום חורב שממה לפני ההר וזה טעם "ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר".

מדברי הרמב"ן אנו רואים המסירות נפש והתשוקה העזה שהיתה לבני ישראל לקבלת התורה. וברור שכולם היו מחכים בכליון עינים לראות את מלכם ית' ברדתו על ההר ללמד לעמו ישראל תורה ומצוות.

וא"כ קשה להבין דברי ה"מגן אברהם" מה שמביא בשו"ע סי' תצ"ד לבאר המנהג שנעורים כל הלילה בליל שבועות לתקן מה שאבותינו הקדושים היו ישנים אותו הלילה – לפני קבלת התורה והקב"ה הוצרך להעיר אותם. משמע מדבריו שלא היה בלבם כל כך חשק לקבלת התורה והיה אפשר להם לילך לשכב על מטותיהם ולישן אף שידעו שמחר בבקר אלהים יראה להם. ומרמב"ן הנ"ל כמעט מפורש להיפך שהם לא התחשבו כלל על עסקיהם הפרטיים וגם לא בקשו מקום לחנייה אלא חנו מיד נגד ההר והיו מצפים לקבלת התורה וא"כ איך יתכן שישנו באותו הלילה לפני קבלת התורה.

אלא נראה ודאי שאין הדברים כפשוטן שהיו ישנים ממש. אלא שעם כל ההכנות שלהם להיות ראויים לקבלת התורה מ"מ הם נתבעים באיזה תביעה דקה של חסרון הכנה. ועל אותו חסרון אין לנו שום מושג ואי אפשר לנו להבין מדרגתם הרמה ומה היו חסרים כי בטח לא היה זה אלא חסרון דק מן הדק. ועל אותו חסרון הכנה שלהם שאין לנו בו שום הבנה וידיעה הנהיגו לכל הדורות להיות נעורים באותו הלילה – ליל שבועות – לתקן המעוות ולמלאת החסרון.

אבל מאידך קשה כיצד שייך בדור שלנו דור יתמי דיתמי לפעול איזה תקון במעשי אבותינו הקדושים ע"ה שאין לנו שום הבנה לא במה שעוותו ולא בטעון תקון.

האור של מתן תורה וצריך האדם להכין את עצמו לקבלת התורה, וזאת אפילו אם הקבלה תהיה שלא לשמה מ"מ העיקר הוא שתהא איזו קבלה.

(יד יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינסטיין)

השלמת צורת האדם

"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת, מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, שִׁבְעַת שָׁבוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם, וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' " (ויקרא כג, טו-טז). מפרש רש"י: 'מנחה חדשה, היא המנחה הראשונה [לקוחה מהחטים] שהובא מן החדש [שמקריבים בחג שבועות]. ואם תאמר הרי קרבה מנחה מעומר [ביום שני של פסח] ? אינה כשאר כל המנחות, שהיא באה מן השעורים, עכ"ל.

כלומר בפסח הקרבנו מנחה עשויה שעורים, שהיא מאכל בהמה (סוטה ט, א; ועיין פסחים ג סוף ע"ב "שעורים נעשו יפות, אמרו לו צא ובשר לסוסים ולחמורים"). ובחג השבועות אנו מקריבים לראשונה מנחה עשויה חטים, שהיא מאכל אדם. וכך דברי ר' צדוק הכהן (לקוטי אמרים): 'וזהו העומר שמביאים לה' יתברך גם מקציר שעורים שהוא מאכל בהמה כנוצר וכמו שאמרו (פסחים ג, ב) צא ובשר לסוסים וחמורים, אבל מכל מקום הרי ה' יתברך יצרם ויצר מאכלם, שהוא המקיים חיותם. על כן מביאים גם מזה הראשית לה' יתברך, וכשיעור עומר שהיא מדת מאכל אדם ליום כמו שאמרו במן (עירובין פג, ב), כי כל ההבאות לה' יתברך הוא מצד נפש הבהמית שבאדם. ובשבועות זמן קציר חטים שהוא מאכל אדם אז הוא מתן תורה שהוא להשלים צורת האדם, ומפסח עד שבועות שסופרין לאותו יום הוא השלמת נפש הבהמית כדי שיהיה מוכן לקבל צורת אדם והוא על ידי הקיווי והחיכוך לזה" עכ"ל. [כדברי רמב"ם במורה נבוכים ח"ג פרק מג: "כמי שממתין בוא הנאמן שבאוהביו, שהוא מונה היום וגם השעות. וזאת היא סיבת 'ספירת העומר' מיום צאתם ממצרים עד יום 'מתן תורה', עכ"ל]. מזה למדנו כי מצוות ספירת העומר היא לצאת ממדריגת בהמה, ולקבל צורת אדם. נשיג מדריגה זו במה שנלמד תורתו של הקב"ה. ולכן "חטה" בגימטריא כ"ב כמו כ"ב אותיות התורה.

(קהלת יעקב, להר"י יאליש, ערך חטה)

וצ"ל שאמנם מוטל עלינו להאמין כי ודאי בידינו הוא זה, שאם נעשה אנחנו את שלנו בהכנת עצמינו בליל חג השבועות לקבלת התורה אז נזכה למדרגות גבוהות ולמעשים גדולים. כי הקב"ה נקרא "מלך עוזר". דהיינו שהוא עוזר את כל אחד בעבודתו - וכמאמר חז"ל 'אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו' - במלחמתו נגד יצר הרע. כלומר שלהכחיש כח היצר הרע הוא דבר גדול מאד ואי אפשר לאדם לעשות את זה לבדו ורק בעזר אלהים שייך לנצחו. וכן הוא גם בכל מדרגה ביראת ה' שאדם רוצה לקנות אי אפשר לו בלא עזר ה'.

וממילא פשוט שמי שיש לו עזר ה' אין גבול למה שיכול להגיע. ולכן אנחנו מתפללים בכל יום "ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים". שכל זה בא רק ע"י עזר ה'. ולכן לבסוף מוסיפים גם להתפלל "והאר עינינו בתורתך" דהיינו להבין פנימיות התורה כמבואר הגר"א ז"ל. כי ע"י עזר ה' יכול לזכות למדרגות הכי גדולות בידיעת התורה. וזהו מה שמוטל על האדם לקבל על עצמו בליל שבועות - לזכות לתקן מעשי אבותינו הקדושים דור דעה אם רק יזכה לעזר ה'.

(יד יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינסטיין)

כל קבלה טובה היא

"וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּצֻבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר" (שמות יט, יז). רש"י מביא דברי המדרש שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית.

ולכאורה למה הוצרכו לקבלה ע"י כפייה, הלא ודאי יקבלו התורה ברצונם שכבר אמרו נעשה ונשמע. וע"כ שרצה הקב"ה שתהא להם קבלת התורה בכח ובחוזק - באותה מדה כמי שתולים לו הר על ראשו. ולכאורה מה ערך לקבלה זו אם היא ע"י סיבה ואונס. אלא ע"כ שקבלה מתוך אונס טובה היא לאדם ובלעדיה אין זוכים, דהקבלה צריכה לבוא מתוך הכרח. והנה מבואר בספרים הקדושים וכן בחסיד יעב"ץ בתחילת פרק קנין התורה, דבכל חג שבועות נוצץ אותו

יום טוב

האמור. אך מנחת נסכים אינה קבועה, שיש יוצא מן הכלל, הוא הכבש הבא עם העומר, שמנחתו כפולה - שני עשרונים לכבש. אמנם, על אף שמנחתו כפולה, נסכיו כמשפטם, רביעית ההין לכבש.

לכן מפרטים בכל פעם, שבכבש זה שבו אנו עסוקין, מנחתו היא עשרון ולא שני עשרונים.

אבל בנסכי היין, מאחר שלעולם שיעורו קבוע - רביעית ההין לכבש, גם בנסכי קרבן העומר - מספיק לומר ויין "כנסכו", היינו כמשפטו המפורש והקבוע.

(ירושלים במועדיה - הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א)

מלוה מלכה ביום טוב

דנים הפוסקים אם יש חיוב מלוה מלכה ביום טוב. ובדרך

ויין כנסכו

בתפילת יום טוב אנו אומרים "ומנחתם ונסכיהם שלושה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועישרון לכבש, ויין כנסכו".

וצריך ביאור, מדוע לגבי המנחה אנחנו מפרטים מה מנחת הפר, מה מנחת האיל ומה מנחת הכבש, ואילו לגבי הנסכים, אנחנו כוללים הכל יחד ואומרים "ויין כנסכו", ולא מפרטים: חצי ההין לפר, שלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש.

שמעתי מהגאון הגדול רבי שמואל אויערבך (שליט"א) זצ"ל, שנסכי היין לעולם קביעי וקיימי, לעולם חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל, ורביעית ההין לכבש, כמשפט

לכם. אך ישנם ארבעה זמנים שבהם הכל מודים שצריך להתענג במאכל ובמשתה, דהיינו לקיים גם "לכם", והם: שבת, חג שבועות, ערב יום הכיפורים ופורים. והנה בגמרא נזכר בכל אחד מזמנים אלו טעם שונה מדוע צריך לקיים בו שמחה – "לכם", במאכל ובמשתה.

אמנם חשבתי שישנו טעם ומכנה משותף לכל זמנים אלו, והוא, שלכולם יש שייכות לקבלת התורה:

הראשון, בשבת הכל מודים שניתנה תורה לישראל בשבת. נמצא שמצד הימים בשבוע – בשבת ניתנה תורה (שבת פו, ב).

ומשום כך אומרים אנו בתפילת שחרית של שבת "ישמח משה במתנת חלקו... ושני לוחות אבנים הוריד בידו", שכן מתן תורה שייך במהותו ליום השבת. [עוד סיבה לנוסח זה היא, שהוסיף משה יום אחד מדעתו, כדי שתיתן תורה לישראל בשבת, ולכן קרוי היום "מתנת חלקו" – של משה, שמדעתו הפך ליום מתן תורה. ועוד טעם, מפני שתלמיד חכם הוא בבחינת שבת, ומתאים להזכיר במתנת השבת את אביהן של תלמידי החכמים – משה].

זמן שני, בחג השבועות, זמן מתן תורתנו. זמן שלישי הוא בערב יום הכיפורים שבו ניתנו לוחות אחרונים. זמן רביעי הוא פורים, שבו חזרו וקיבלו את התורה, בימי אחשורוש (שם פח, א).

נמצא שלכל ארבעת הזמנים הללו יש מכנה משותף, שייכות למתן תורה. ולכן יש בהם חיוב מיוחד של שמחה "לכם" במאכל ובמשתה, וכלשונו של רש"י לגבי חג השבועות: "להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו" (פסחים שם).

(ירושלים במועדיה – הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א)

חציו לה' וחציו לכם

הגמרא שואלת (פסחים סח, ב): כתוב אחד אומר "לה'", וכתוב אחד אומר "לכם", ומתוצאת הגמרא: חציו לה' וחציו לכם.

ושאלתי את מו"ר הגאון ר' חיים שמואלביץ זללה"ה, מדוע לא אומרים חז"ל שצריך לקיים לקיים שניהם כאחד, דהיינו שיאכל וישתה, ותוך כדי אכילתו ילמד, על ידי קריאה בספר בדברי תורה.

והשיב בדרך צחות, שלאכול, ותוך כדי אכילה ללמוד, אין זה לא 'אכילה' ולא 'לימוד', ואין זה לא 'לה' ולא לכם. (ירושלים במועדיה – הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א)

כלל אין נפקא מינה בזה, שהרי בלאו הכי במוצאי יום טוב צריך לסעוד משום שזהו חוה"מ או אסרו חג, ובמוצאי יום הכיפורים צריך לאכול משום "לך אכול בשמחה לחמך", והנפ"מ היחידי שיש בזה הוא במוצאי ראש השנה, שאין שם חיוב לאכול, אי לאו משום מלוא מלכה. אך אולי יש נפקא מינה, דבאסרו חג אין חיוב לאכול פת, ובמלוא מלכה ראוי לאכול פת.

(ירושלים במועדיה – הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א)

יש הנהגות שונות בחג השבועות המורות על כך שכביכול אנחנו מצניעים את העובדה שבחג הקדוש הזה ניתנה לנו תורת אמת, ובחג זה חיי עולם נטע בתוכנו. ראשית לכל, פלא גדול הוא שבתורה עצמה לא נזכר שחג השבועות הוא זמן מתן תורתנו, כפי שאנחנו מזכירים בתפילת יום טוב.

ועוד, המנהג שנהגו להיות נעורים בליל שבועות ולעסוק בתורה דווקא בלילה, מורה על הסתרה מסויימת של העובדה שחג זה הוא בעצם זמן מתן תורה.

ועוד, נוהגים בשבועות לאכול מאכלי חלב, בשונה משאר ימים טובים, שיש בהם חיוב אכילת בשר דווקא, וממנהג זה גם נראה שיש כאן רצון, כביכול, להעלים את העובדה שיש שמחה יתירה ביום טוב זה. אמנם, דוקא בחג זה הכל מודים שצריך לקיים גם "לכם" באכילת בשר, שהרי אין שמחה אלא בבשר, אך סוף סוף נהגו גם באכילת מאכלי חלב, וגם מזה נראה שיש ענין להעלים את גודל השמחה.

וכבר נאמרו טעמים רבים להסביר עניינים אלו, אך יש מקום להוסיף הארה בזה.

רש"י (שמות לד, ג) הביא שלוחות הראשונים – ע"י שניתנו קולות וברקים ופרסום גדול – שלטה בהם עינא בישא, אך לוחות אחרונים, שניתנו בצינעה, ביום הכיפורים, לא שלטה בהם עינא בישא.

ועל פי זה נוכל להבין טעם המנהגים דלעיל: משתדלים אנו ככל האפשר, להעלים את כך שחג השבועות הוא "זמן מתן תורתנו", כי ענין מיוחד יש במתן תורה שַׁיְעֲשֶׂה בצינעה ובהסתור. וכך דרשו חז"ל: "חַמּוּקֵי יִרְכָּף" (שיר השירים ז, ב), למה נמשלו דברי תורה כירך, לומר לך, מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר" (סוכה מט, ב).

(ירושלים במועדיה – הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א)

בגמרא (פסחים סח, ב) ישנו דיון בצורת השמחה של יום טוב, אם צריך כולו לה' או כולו לכם, או חציו לה' וחציו

✽ תורה ✽

משל למה הדבר דומה שהיו כמת אסירים בבית מעצרם ללא מאכל ומשתה ובא אחד ושאלם אם רצונם לשתות, וכולם כאחד ענו נשתה משום שכל אחד בטוח שגם השני רוצה. כן הדבר היה בעת מעמד הר סיני שכל אחד היה יכול לומר נעשה ונשמע שכל אחד היה בטוח ברצונו של השני.

(הרה"ק רש"י מפשיסחא זי"ע"א)

נעשה ונשמע

"וַיֹּאמְרוּ כָל אֶשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שמות כד, ז).

לכאורה למה לא העיד כל אחד על עצמו אעשה ואשמע, ומנין ידע כל אחד מה שכלב חבירו, ואמרו נעשה ונשמע!

עד כמה גדולה חובת ההאזנה והשמיעה לקול ה'

א"ר אבהו א"ר יוחנן: כשנתן הקב"ה את התורה, צפור לא ציין, עוף לא פרח, שור לא געה, אופנים לא עפו, שרפים לא אמרו קדוש, הים לא נודעזע, הבריות לא דברו, אלא העולם שותק ומחריש ויצא הקול "אנכי ה' אלוהיך". ואם תמה אתה על זו, הרי אליהו כשבא לכרמל כנס כל הכומרים ואמר להם (מלכים א' יח, כז) "קראו בקול גדול פי אלהים". מה עשה הקב"ה? והשתיק העליונים והתחתונים, והיה העולם תוהו ובוהו, כאילו לא היה בריה בעולם, שנאמר (שם כט) "וַאֲזַן קוֹל וְאֵין עֲנָה וְאֵין קֶשֶׁב", שאם ידבר, הם אומרים הבעל עננו. על אחת כמה וכמה כשדיבר הקב"ה על סיני, השתיק כל העולם, כדי שידעו הבריות, שאין חוץ ממנו ואמר, אנכי ד' אלוהיך, עכ"ל המדרש. היינו, ולא יסף - שלקול של הקב"ה לא היה הד, כדי שלא יטעו לחשוב ששומעים שתי קולות (מד"ר סוף פ' יתרו).

ומתבאר כאן, שכדי לשמוע את קול דברי אלוהים חיים "אנכי ה' אלוהיך" מן ההכרח לסלק את כל הקולות הטבעיים המנסרים בעולם, ואם ישאר קול שאון גלי הים על אף "קול ה' על המים" הרי זה כבר יכול להוות גורם מפריע לקול ה"אנכי" ואף שבח השרפים העונים "קדוש וכו' מלוא כל הארץ כבודו" אף זו יש בכוחה למנוע מלשמוע דבר ה'.

וזהו הביאור "ואם אתה תמה על כן", היינו האם יש צורך עד כדי כך לשמוע קול ה'? והתשובה, אכן כן הוא הדבר, והראיה מאליהו שאילו לא היה הקב"ה מדמים את הבריאה כולה היו אומרים הבעל הוא שענה, וקול רחש לחש כלשהו של טבע הבריאה היתה מסתירה מעיניהם את כבוד ה'.

ומכאן, עד כמה חובתו של האדם הרוצה להאזין לקול דבר ה' היוצאת מהר חורב, לנער כל האבק הטבעי הדבוק עליו ולסלק המפריעים הגשמיים כדי לשמוע קול ה'.

(מרח' הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל)

אין אינטרסים

"וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל" (שמות יט, ג).

פירש רש"י כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא).

משמע שבאותו מעמד של קבלת התורה לא היה ביניהם שום רושם של מדות רעות ונגיעות, מה שלא היה להם בשאר החניות.

וצ"ע איך תקנו הם את עצמם בתקופה כה קצרה, שהרי ברפידים היו בתרעומת ומחלוקת ומיד בבואם להר סיני הכל בטל.

ויש לבאר זה באופן פשוט במה שרואים אצלנו מעשים בכל יום. כשמתאספים באיזו חתונה והכל שמחים אין ניכר בין כל ההמון שום קטטה ומחלוקת, רק אהבה אחוה ורעות שרוי ביניהם. והפשט בזה כי בשעה זו כולם עסוקים ומעוניינים בדבר אחד - שמחת חתן וכלה, וממילא אין להם רק "איין אינטערעס" - התעניינות יחידה.

וכן כשנכנסים בבית אבל ר"ל או בלוית המת כל העם הנאספים יושבים בשלום והשקט ולא שייך שום קטטה ומריבה אצלם. וגם בזה לכולם אין רק - איין אינטערעס - התעניינות יחידה, לנחם את האבלים ולשאת בעול עמהם ועם הנפטר ר"ל. ואז מתבטלים כל המדות הרעות וכל הנגיעות העצמיים.

א"כ י"ל שגם בקבלת התורה כשבאו מדבר סיני כל העם מקצה היו חפצים בענין אחד - לזכות לקבלת התורה ולפיכך מהאי טעמא לא היה שייך שום תרעומות ומחלוקת. כי היו להם "איין אינטערעס" וכשמרגישים שכולם משתפים פעולה במעמד הר סיני כבר אין מקום למחלוקת.

היוצא לנו מזה לימוד נפלא שאלו היינו כולנו מעוניינים בענין אחד - להשיג רוחניות ולזכות לחיי עולם הבא היינו ממילא מתוקנים מכל המדות הרעות וכל מחלוקת והיינו חיים בשלום ובשלוה בלי שום קטטות ומריבות.

(יד יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינשטיין)

לנטוע שמים וליסוד ארץ

"וַתַּחַסְרֵהוּ מַעַט מְאֹלָקִים" (תהלים ח, ח). [בשעה שעלה משה לקבל את התורה, אמרו מלאכי השרת פסוק זה]. וקשה, וכי אך "מעט" חסר האדם מלהיקרא "אלקים"? וביארנו (בספר "מציון מכלל יופי") שעל ידי התורה האדם מנהיג את כל הנעשה בכל העולמות כולם, "לְנַטֵּעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ" (ישעיהו נא, טז), ובזה כביכול דומה הוא לבורא יתברך.

(ירושלים במועדיה - הגאון רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א)

דרגת עם ישראל במעמד הר סיני

"יּוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב" (דברים ד, ט).

ולא אמר 'יום שחנית' או 'הייתה' אלא "עמדת" - כי בהר סיני באו בני ישראל לתכלית השלימות [שנתבטלה בחירתם] והיו כמלאכים; שהאדם נקרא "מהלך" מפני שכל ימיו צריך לילך מדרגה לדרגה, אבל ב"מעמד הר סיני" הגיעו לשלימות, ולכן נקראו עומדים.

(שפת אמת)

בך הדבר תלוי

כל עשרת הדברות נאמרו בלשון יחיד - להורות לכל אחד ואחד מישראל שאליו מופנה הדיבור, ואל יאמר, אם אני לא אקיים את התורה היא תתקיים ע"י אחרים, אלא ידמה בנפשו שאין עובדי ה' זולתי.

(הגר"ד דייטש זצוק"ל)

התרחקה מאיסורים והעמדת גדרים

"וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֹק" (שמות כ, טו).

"וירא העם" - כשראה העם והתבונן בעול התורה והמצוות אזי "וינועו" - נזדעזעו וחששו שמא לא יוכלו לקיים את התורה כתיקונה, אך מצאו עצה לזה "ויעמדו מרחוק" - לקיימה על ידי מרחקים היינו התרחקות מאיסורים והעמדת גדרים וסייגים לתורה.

(אוהב ישראל)

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה

ברור הוא שבדור הזה - כל עם נלחם בעד חרותו. תורתנו מתחילה את עשרת הדברות - "אנכי ה' אלהיך אשר

לאומת העולם קנין בנו, והיא שעמדה לנו בכל התקופות של הגלות.

נעמי בשובה לארץ ישראל הרגישה את עצמה ברוח יאוש ואמרה "אֵל תִּקְרָאנָה לִי נַעֲמִי קְרָאנָה לִי מָרָא כִּי הָמָר שָׂדִי לִי מָאד" (רות א, כ) - אבל בשטף הזמן היה "וּתְאִמְרָנָה הַנָּשִׁים אֶל נַעֲמִי בְרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גָּאֵל הַיּוֹם וכו', וְהָיָה לָךְ לְמַשִּׁיב נָפֶשׁ וּלְכֹלֵל אֶת שִׁיבְתָךְ" (רות ד, יד-טו) - זה יוכל היות רעיון של סמל לזמננו לא להתיאש הסוף יהיה למשיב נפש ולחיים טובים.

(יד יחזקאל - הרב יחזקאל בורנשטיין)

טוב לי תורת פך מאלפי זהב וכסף

דוד המלך אומר "טוב לי תורת פך מאלפי זהב וכסף" (תהלים קיט, עב). וקשה, הרי לדוד, בהיותו מלך, אסור להרבות זהב וכסף (דברים יז, יז), אם כן מהי הרבותא בכך שתורת ה' חביבה עליו מאלפי זהב וכסף, הרי אין באוצרותיו זהב וכסף רבים כל כך.

נראה לומר, על פי דברי דוד: "וּכְכֹל כְּחֵי הַכִּינוּתִי לְבֵית אֱלֹקֵי הַזֶּהָב וְהַכֶּסֶף לְכֶסֶף" (דברי הימים א' כט, ב). אומר דוד: תורת פך טובה לי אף יותר מהזהב והכסף אשר הכנתי לבנין בית המקדש, כמו שאמרו חז"ל על יום אחד שהיה דוד עוסק בתורה, שהוא חביב לפני הקב"ה יותר מאלף עולות שעתידי שלמה להעלות (שבת ל, א).

"נעשה ונשמע" - גם אחר העשיה נשתוקק לשמוע ולדעת מה יש לעשות הלאה...

(ישמח ישראל)

עשרת הדברות פותחות באות הראשונה א, - "אֲנֹכִי" בעוד שבבריאת העולם פתחה התורה באות ב' - "ב'ראשית", להורות - כי התכלית העיקרית והראשונה היא התורה בעוד שחשיבות הבריאה היא משנית ולא ראשונה.

(שפת אמת)

לאחז בשלושה עמודי העולם

בגמרא (כתובות קיא, א) נאמר: 'אל תרבה בישיבה... אלא שליש בישיבה, שליש בעמידה, שליש בהליכה'. אפשר לראות בדברים אלו רמז לכך שצריך אדם לאחז בשלושה עמודי העולם, ולא לומר 'שלום עלי נפשי בהיותי עוסק בתורה לבדה, או בתפילה, או בגמילות חסדים', אלא יאחז בכל אחד מעמודים אלו.

ונרמז ענין זה ב'שליש בישיבה', הרומז על צורך האדם להרבות בישיבה, ותלמוד תורה כנגד כולם. 'שליש בעמידה' - בזה נרמז הצורך לאחז בעמוד העבודה, שהיא בזה"ז עבודה שבלב, תפילה, המכונה כאן 'עמידה', וכמו שכתוב אצל אברהם בעומדו בתפילה "וְאֶבְרָהָם עֹדֵדָנוּ עֹמֵד לְפָנָי ה'" (בראשית יח, כב). שליש בהליכה - רומז לצורך האדם לאחז בעמוד גמילות חסדים, כמאמר הגמרא "אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ" (נחמיה ט, יב) - זו גמילות חסדים (ב"מ צד, ב), ההליכה רומזת להליכה לדבר מצוה. בשלושה דברים אלו צריך אדם לאחז, ולא להרפות.

הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" - להיות בני חורין, ושואלים, איזו חירות יש לנו, הלא יש לנו עול תורה של תרי"ג מצוות.

אבל כשאנו מסתכלים ועומדים על יסודות התהוותם של העמים אנו רואים שבארצות החושך לא היו מכריחים וכופים את בני עמם לשלח בניהם לבתי הספר, ובארצות הנאורים ששם היה שורר החופש שם היתה כפיית הממשלה ללמוד את בניהם. ארצות החושך שם היו רוצים להחזיק את העם בחשך להיות עבדים להממשלה, אבל אלו ארצות שעלתה ונרקמה ההויה התרבותית של חופש וחירות האיש הפרטי היו כופים אותם ללמד בניהם למען ידעו ויכירו את רוח החופש.

כן גם להבדיל תורתנו רוצה שבני ישראל ידעו ראשית כל להשתמש בחופשתם לטובתם ולהנאתם, לכן ראשית כל כפה עליהם הר כגיגית אם תקבלו התורה, 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה' (חז"ל). רק על ידי תורה יבינו את ערך החירות. גם פרעה אמר מוטב תהא בתי שפחה בביתה של שרה ולא גבירה בבית אחר (רש"י בראשית טז). אומות העולם בשעה שהן משתכרין מה הן אומרים מי חכם כבלעם, ומי עשיר כהמן ומי גבור כגלית, בני ישראל אומרים אחיתופל לא היה חכם קרח לא היה עשיר שמשון לא היה גבור (מדרש במדבר י, ג). לפי דעתם של אבותינו, עשירות וגבורה וחכמה יש להם מובן אחר, איזהו עשיר השמח בחלקו, איזהו גבור הכובש את יצרו איזהו חכם הרואה את הנולד (תמיד) רעיונם מחכמה גבורה ועושר מהן לא יושג אושר בעליהן לא ישליו עוד כוס מרורות יריו, דוד לא שאל אלא תורה "טוב אֶתָּה וּמְטִיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ" (תהלים קיט, סח) ולפיכך דוד חי וקיים (ר"ה כה). בכל דרכיך דעהו. שבועות מלמד אותנו כי הכל צריך להיות עפ"י התורה.

"וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְכַּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה "נִהְיִיתָ לְעַם לֵה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כז, ט), וכי היום נתנה תורה לישראל והלא כבר מ' שנה היה שקבלו ישראל את התורה, אלא כיון ששנה להם משה את התורה וקבלוהו בסבר פנים יפות מעלה עליהם הכתוב כאלו היום נתנה (מדרש). קבלת התורה אינה רק קריאת הסדרה אלא למוד והבנה מדויקת ועבודה מתמידה של כמה וכמה שנים.

עוד רעיון מופלא מלמד אותנו שבועות: "וְהִשְׁכַּח ה' מְצָרִים בְּאֲנִיּוֹת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אֶמְרִית לָךְ לֹא תִסֹּף עוֹד לְרִאֲתָהּ וְהִתְמַפְרֶתָּ שֵׁם לְאִיבֶיךָ לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת וְאִין קָנָה, אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה'" (דברים כח, סח-ט), אמר רשב"י, אתם יש לכם קנין באומות העולם שנאמר "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְאֻחָזָה" (ויקרא כה, מה), אבל לאומת העולם אין להם קנין בכס, ולמה יש לכם קנין באוה"ע ע"י שהקניתם אלה דברי הברית (חז"ל). בזמן שישראל עוסקין בתורה אין